

K SME Analysis

ประมงไทยรับอย่างไร? ใต้เงื่อนไซ IUU Fishing

การปรับตัวของอุตสาหกรรมประมงไทย ภายใต้เงื่อนไข IUU Fishing

ประเด็นสำคัญ

✔ นับเป็นเวลา 3 ปีแล้วที่ไทยได้รับใบเหลือง IUU Fishing จากอียู ที่ผ่านมาไทยดำเนินการแก้ไขและปรับปรุงกฎหมาย รวมถึงแนวปฏิบัติตามคำแนะนำของอียู ซึ่งปัจจุบันไทยยังคงได้รับสถานะใบเหลือง

✔ ในช่วง 4-11 เมษายน 2561 ที่ผ่านมา อียูได้เข้ามาตรวจประเมินปัญหา IUU Fishing ของไทย ศูนย์วิจัยกสิกรไทยคาดว่า กรณีพื้นฐาน หากอียูคงสถานะใบเหลืองแก่ไทยต่อเนื่องจากปี 2560 น่าจะสะท้อนภาพการส่งออกสินค้าประมงที่ไม่แตกต่างไปจากเดิม โดยคาดว่าในปี 2561 การส่งออกสินค้าประมงของไทยน่าจะขยายตัวใกล้เคียงกับปี 2560 และอยู่ในกรอบจำกัดที่ร้อยละ 3.0-5.4 หรือคิดเป็นมูลค่าประมาณ 6,049-6,190 ล้านดอลลาร์ฯ ด้วยแรงหนุนจากภาวะเศรษฐกิจโลกและความต้องการบริโภคที่ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการฟื้นตัวด้านการผลิตของผู้ประกอบการในประเทศ อย่างไรก็ตาม วิกฤติที่สุุดไทยอาจได้รับการปลดล๊อคใบเหลืองเป็นใบเขียว ซึ่งน่าจะทำให้ภาพลักษณ์สินค้าประมงไทยในสายตาของต่างชาติดีขึ้น จนหนุนการส่งออกของไทยขยายตัวได้มากขึ้นในระดับหนึ่งแต่คาดว่าจะไม่ขยายตัวสูงกว่าขอบบนของประมาณการ

✔ สำหรับ SME ซึ่งเป็นผู้ประกอบการส่วนใหญ่ในอุตสาหกรรมประมงไทยและส่วนมากดำเนินธุรกิจแปรรูปสัตว์น้ำเบื้องต้นและการถนอมอาหารอย่างง่าย ซึ่งเป็นด่านแรกของห่วงโซ่อุปทานในการลำเลียงวัตถุดิบเข้าสู่กระบวนการผลิตอาหารสำเร็จรูปและผลิตภัณฑ์แปรรูปขั้นสูงต่อไป ศูนย์วิจัยกสิกรไทยมองว่า ผู้ประกอบการควรเร่งพัฒนากระบวนการผลิตของตนให้สอดคล้องกับกฎระเบียบและมาตรฐานสากล เพื่อกองการเป็นส่วนหนึ่งในสายการผลิตของอุตสาหกรรมประมงไทย และยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้สามารถรองรับความต้องการบริโภคอาหารทะเลในทิศทางขาขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจโลก

สถานการณ์ใบเหลือง IUU Fishing ของไทย

- ▶ อียูต่อต้านประมงผิดกฎหมายของไทย
- ▶ สินค้าประมงนำเข้าต้องไม่ทำผิดกฎหมาย
- ▶ ไทยแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายตามคำแนะนำอียู

สถานการณ์ใบเหลือง IUU Fishing ของไทย

✓ อียูประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยการต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ไม่รายงาน และไร้การควบคุม (Illegal, Unreported and Unregulated Fishing: IUU Fishing) มาตั้งแต่ปี 2553 โดยกำหนดว่าสินค้าประมงนำเข้าจะต้องปลอดจากการกระทำผิดกฎข้างต้นตลอดห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งนับเป็นเวลา 3 ปีแล้วที่ไทยได้รับใบเหลือง IUU Fishing จากอียู เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2558 แม้ว่าผลของใบเหลืองนี้ยังไม่มีผลให้เกิดการระงับการนำเข้าสินค้าประมงจากไทยไปสู่ตลาดอียู แต่เป็นการสะท้อนภาพลักษณ์ของประเทศโดยตรง

✓ ไทยดำเนินการแก้ไขและปรับปรุงกฎหมาย รวมถึงแนวปฏิบัติตามคำแนะนำของอียู และได้รับการตรวจประเมินตามรอบเรื่อยมา ซึ่งปัจจุบันไทยยังคงได้รับสถานะใบเหลือง โดยในช่วง 4-11 เมษายน 2561 ที่ผ่านมาอียูได้เข้ามาตรวจประเมินปัญหา IUU Fishing ของไทย เบื้องต้นพบว่าอียูมีความพอใจกับความคืบหน้าการแก้ปัญหาของไทย หลังจากนั้นคงต้องติดตามผลการประเมินอย่างใกล้ชิด โดยคาดว่าอียูจะมีการประชุมเพื่อพิจารณาผลการดำเนินการของไทยในช่วงต้นเดือนพฤษภาคมนี้ ศูนย์วิจัยกสิกรไทยมองว่า อียูน่าจะยังคงสถานะใบเหลือง IUU Fishing แก่ไทย แม้การแก้ไขของไทยจะมีความก้าวหน้าค่อนข้างมากแต่น่าจะไม่เพียงพอสำหรับการประเมินผลในรอบนี้ โดยอียูน่าจะขยายระยะเวลาให้ไทยดำเนินการต่อก่อนเข้ามาตรวจสอบและประเมินผลอีกครั้ง

เหตุผลหลัก หนุนส่งออกประมงไทย

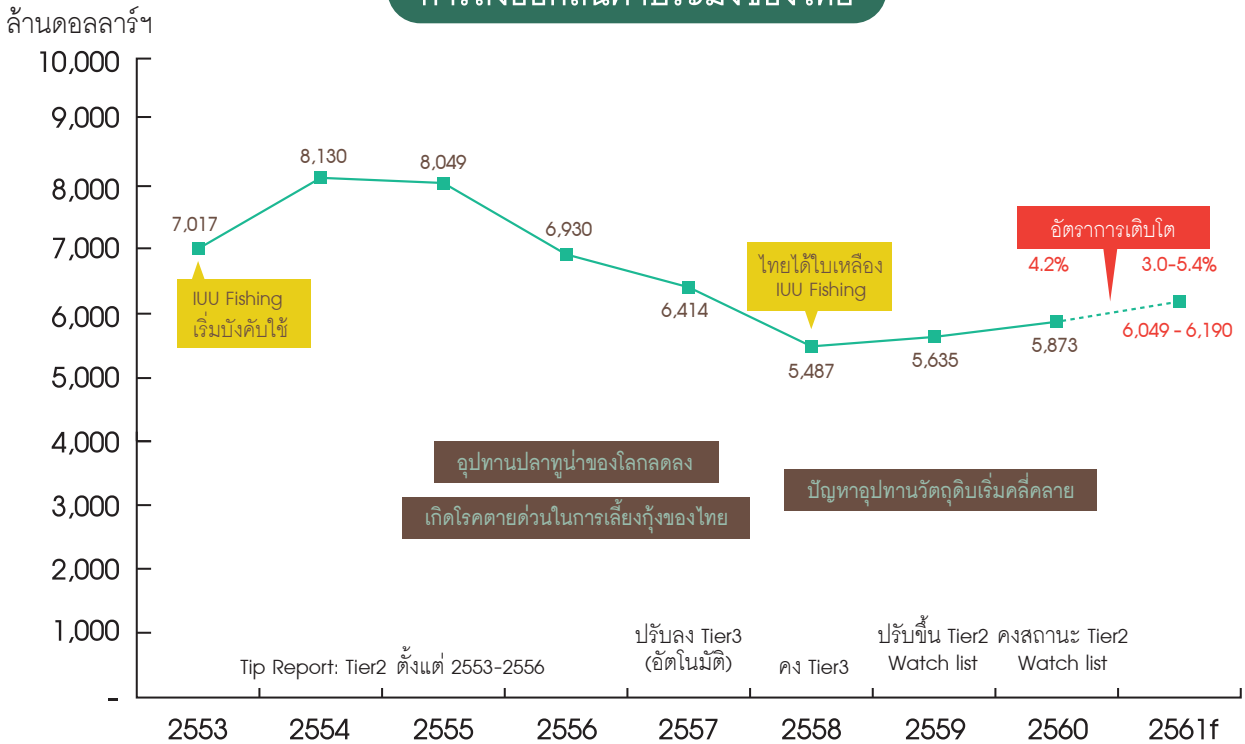
- ▶ เศรษฐกิจโลกขยายตัว
- ▶ ความต้องการบริโภคมีต่อเนื่อง
- ▶ การฟื้นตัวด้านการผลิตในประเทศ

ปี 2561 การส่งออกสินค้าประมงของไทยยังคงขยายตัว
ด้วยแรงหนุนจากภาวะเศรษฐกิจโลกและความต้องการบริโภค

กรณีพื้นฐาน ศูนย์วิจัยกสิกรไทยคาดว่า หากอียูคงสถานะใบเหลืองแก่ไทยต่อเนื่องจากปี 2560 น่าจะสะท้อนภาพการส่งออกสินค้าประมงที่ไม่แตกต่างไปจากเดิม โดยคาดว่าในปี 2561 การส่งออกสินค้าประมงของไทยน่าจะขยายตัวใกล้เคียงกับปี 2560 และอยู่ในกรอบจำกัดที่ร้อยละ 3.0-5.4 หรือคิดเป็นมูลค่าประมาณ 6,049-6,190 ล้านดอลลาร์ฯ ด้วยแรงหนุนจากภาวะเศรษฐกิจโลกที่มีแนวโน้มขยายตัว และความต้องการบริโภคของตลาดโลกที่ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการฟื้นตัวด้านการผลิตของผู้ประกอบการในประเทศ

อย่างไรก็ตาม นอกจากไทยแล้ว ประเทศผู้ผลิตและส่งออกหลักอย่างอินเดียและเวียดนาม ก็สามารถขยายการผลิตได้จากการที่สามารถควบคุมโรคระบาดและปรับปรุงกระบวนการผลิต จึงอาจมีผลกดดันราคาสินค้าประมงและเพิ่มความท้าทายด้านการแข่งขันต่อสินค้าประมงส่งออกของไทย รวมไปถึงความเป็นไปได้ในการกำหนดมาตรการทางการค้าเพิ่มเติมของประเทศคู่ค้าทั้งมาตรการด้านภาษี เช่น มาตรการการเก็บภาษีนำเข้า และไม่ใช่ภาษี เช่น การกำหนดมาตรฐานสินค้า เพื่อเป็นการปกป้องผู้ประกอบการในประเทศตน

การส่งออกสินค้าประมงของไทย

ที่มา : กระทรวงพาณิชย์ รวบรวมและประมาณการโดยศูนย์วิจัยกสิกรไทย

อย่างไรก็ดี กรณีดีที่สุดที่ไทยอาจได้รับการปลดล๊อคใบเหลืองเป็นใบเขียว หมายความว่า ไทยจะได้รับการรับรองจากอียูว่าเป็นประเทศที่ปลอดการทำประมงผิดกฎหมาย ไม่รายงานและไร้การควบคุม ศูนย์วิจัยกสิกรไทยมองว่า การได้รับการปลดล๊อคใบเหลืองน่าจะมีผลทำให้ภาพลักษณ์สินค้าประมงไทยในสายตาของต่างชาติดีขึ้น จนช่วยหนุนให้การส่งออกของไทยขยายตัวได้มากขึ้นในระดับหนึ่งแต่คาดว่าจะไม่ขยายตัวสูงกว่าขอบบนของประมาณการ นอกจากนี้ ยังเป็นผลดีต่อการประเมินสถานการณ์การค้ามนุษย์ 2561 (TIP Report 2018) ของไทย โดยกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาที่จะออกรายงานในเดือนมิถุนายนนี้

ดังนั้น ศูนย์วิจัยกสิกรไทยมองว่า แม้ไทยจะได้รับการปลดล๊อคใบเหลือง IUU Fishing ผู้ประกอบการผลิตอาหารทะเลของไทยก็ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการทำประมงให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์และมาตรฐานสากล เพื่อคงสถานะการเป็นหนึ่งในประเทศผู้ผลิตและส่งออกอาหารทะเลที่สำคัญของโลก ตลอดจนเป็นการเตรียมความพร้อมพร้อมทั้งเงื่อนไขทางการค้าของประเทศคู่ค้าที่อาจนำมาปรับใช้ในระยะข้างหน้า

3 วิธีปรับตัว เพิ่มขีดการแข่งขัน

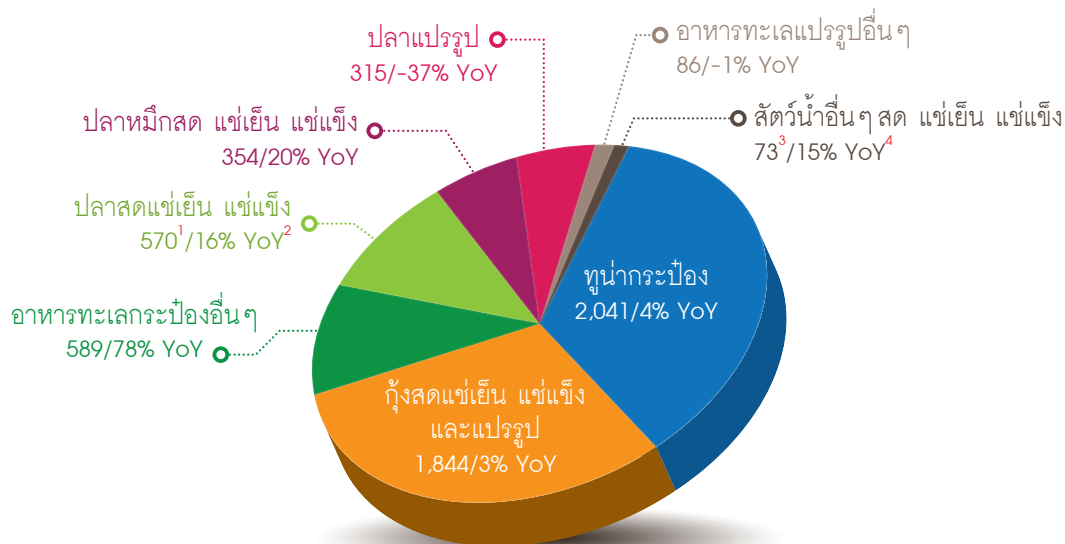
- ▶ เพิ่มสายการผลิตไปสู่สัตว์น้ำทะเลอื่น
- ▶ มองหาตลาดส่งออกใหม่
- ▶ สร้างผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย

ผู้ประกอบการควรเร่งพัฒนาการผลิตตลอดห่วงโซ่อุปทานให้สอดคล้องมาตรฐานสากล และนำเสนอผลิตภัณฑ์หลากหลายที่สร้างมูลค่าเพิ่ม เพื่อคงความสามารถในการแข่งขัน

✔ **สินค้าประมงของไทยเป็นการผลิตเพื่อส่งออกเป็นหลัก** โดยมีปลาทูน่ากระป๋องและกุ้งเป็นสินค้าหลักด้วยมูลค่ารวมกันมากกว่าร้อยละ 66 ของการส่งออกสินค้าประมงทั้งหมด และมีตลาดส่งออกสำคัญคือสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น¹ อย่างไรก็ดี ตั้งแต่มกราคม 2561 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาเพิ่มเติมมาตรการสำหรับผู้นำเข้าสินค้าทางทะเลต้องรายงานข้อมูลการทำประมงตลอดห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่การจับสัตว์น้ำจนกระทั่งเข้าสู่จุดนำเข้า² ซึ่งปลาทูน่าและกุ้งอยู่ในลิสต์สินค้าที่ต้องปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าว ดังนั้น เพื่อเป็นการกระจายความเสี่ยงและเพิ่มโอกาสทางการค้า ผู้ประกอบการส่งออกที่มีความพร้อมอาจปรับตัวดังนี้

การส่งออกสินค้าประมงของไทยปี 2560 มีมูลค่าประมาณ 5,872.5 ล้านดอลลาร์ฯ

หมายเหตุ : 1. ประกอบด้วยเนื้อปลาสดแช่เย็นแช่แข็ง ปลาสดแช่เย็นแช่แข็ง ปลาแห้งและส่วนต่างๆ แห่งใส่เกลือหรือรมควัน และปลามีชีวิต และพันธุ์ปลา
2. อัตราการขยายตัวเฉพาะปลาสดแช่เย็นแช่แข็ง
3. ประกอบด้วยปู หอย แมงกะพรุน ตะพาบน้ำ กบและอื่นๆ
4. อัตราการขยายตัวเฉพาะปลาสดแช่เย็น แช่แข็ง นึ่ง หรือต้ม

ที่มา: กระทรวงพาณิชย์ รวบรวมโดยศูนย์วิจัยกสิกรไทย

✔ **ปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตหรือเพิ่มสายการผลิตไปสู่สัตว์น้ำทะเลอื่นๆ ที่มีอัตราการเติบโตของการส่งออกค่อนข้างสูง** และที่สำคัญยังไม่อยู่ในรายชื่อสินค้าของมาตรการข้างต้น เช่น ปลาหมึก ปู และปลาที่มีอัตราการเติบโตของการส่งออกในปีที่ผ่านมาประมาณร้อยละ 20 17 และ 16 ตามลำดับ แม้มูลค่ายังไม่มาก โดยในส่วนของปลาหมึกสดแช่เย็นแช่แข็งอาจมุ่งไปในตลาดญี่ปุ่น เกาหลีใต้และสหรัฐอเมริกา ส่วนปลาสดแช่เย็นแช่แข็งนึ่งหรือต้มควรให้ความสำคัญกับตลาดเวียดนามและจีน รวมไปถึงตลาดมาเลเซียสำหรับปลาแช่เย็นแช่แข็ง เป็นต้น

¹ สินค้าประมงของไทยมีตลาดส่งออกหลัก คือ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น โดยในปี 2560 มีส่วนแบ่งตลาดรวมกันมากกว่าร้อยละ 45 ของการส่งออกสินค้าประมงทั้งหมดของไทยหรือประมาณ 2,627 ล้านดอลลาร์ฯ ในขณะที่ญี่ปุ่นมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 7 และมีแนวโน้มลดลง

² มาตรการป้องกันการทำประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (IUU Fishing) และบิดเบือนข้อมูลบนฉลากอาหารทะเล (Seafood Fraud) ครอบคลุมสัตว์น้ำ 12 ชนิด ได้แก่ ปลาคอดแอตแลนติก ปูสีฟ้าแอตแลนติก ปลากะพงขาว ปลาเก๋า ปูยักษ์สีแดง ปลาคอดแปซิฟิก ปลากะพงแดง ปลิงทะเล ปลาดาบ ปลาทูน่า และกุ้ง

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการอาจมองหาตลาดใหม่ในการส่งออกสินค้าประมงหลักแทนการเข้าไปแข่งขันในตลาดเดิมกับผู้ประกอบการรายใหญ่ เช่น ตลาดจีนที่ต้องพึ่งพาการนำเข้ากุ้งจากต่างประเทศเนื่องจากปริมาณการผลิตในประเทศไม่เพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งปัจจุบันจีนนำเข้าจากอาร์เจนติน่าและเอกวาดอร์เป็นหลัก³ (สัดส่วนร้อยละ 29 และ 23 ตามลำดับ) อย่างไรก็ตาม ในปี 2560 ที่ผ่านมามีมูลค่านำเข้าจากไทยและอินเดียซึ่งเป็นประเทศผู้นำเข้าลำดับที่ 3 และ 4 มีการขยายตัวเป็นอย่างมาก อันเป็นผลมาจากผลผลิตของอาร์เจนติน่าลดลง ดังนั้น ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทยมองว่า ผู้ประกอบการหน้าใหม่อาจอาศัยจังหวะดังกล่าวในการเข้าไปทำตลาด นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสทางธุรกิจแล้ว ยังลดการพึ่งพาส่งออกสินค้าจากกำหนดมาตรการทางการค้าเพิ่มเติมได้ในระยะถัดไป

อีกประเด็นที่ผู้ประกอบการไม่ควรมองข้าม คือ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายและแปลกใหม่ เพื่อให้สามารถตอบโจทย์ผู้บริโภคที่มีรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างกันและเป็นการขยายตลาดไปสู่ลูกค้ากลุ่มใหม่ๆ เช่น ไส้กรอกปลาทะเล ลูกชิ้นปลาทะเลทอดพร้อมทาน สแน็คปลาทะเล รวมไปถึงการนำวัตถุดิบอื่นมาเป็นส่วนผสมในผลิตภัณฑ์อาหาร เช่น เนื้อไก่ เนื้อหมู และผัก ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าและทางเลือกให้กับผู้บริโภคแล้ว ยังเป็นการป้องกันปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบสัตว์น้ำประมงในช่วงนอกฤดูการประมงด้วย

สำหรับ SME ซึ่งเป็นผู้ประกอบการส่วนใหญ่⁴ ในอุตสาหกรรมประมงไทยและส่วนมากดำเนินธุรกิจแปรรูปสัตว์น้ำเบื้องต้น⁵ และการถนอมอาหารอย่างง่าย⁶ ซึ่งถือเป็นด้านแรกของห่วงโซ่อุปทานในการลำเลียงวัตถุดิบเข้าสู่กระบวนการผลิตอาหารสำเร็จรูปและผลิตภัณฑ์แปรรูปขั้นสูงต่อไป ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทยมองว่า ท่ามกลางสถานการณ์การแก้ไขปัญหา IUU Fishing ของอียู การปฏิบัติตามมาตรฐานทางการค้าเพิ่มเติมของประเทศคู่ค้า และการพยายามรักษาส่วนแบ่งทางการตลาดของผู้ประกอบการรายใหญ่และผู้ประกอบการส่งออกของไทย ผู้ประกอบการ SME เองก็ควรเร่งพัฒนากระบวนการผลิตของตนให้สอดคล้องกับกฎระเบียบและมาตรฐานข้างต้น เพื่อคงการเป็นส่วนหนึ่งในสายการผลิตของอุตสาหกรรมประมงไทย และยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้สามารถรองรับความต้องการบริโภคอาหารทะเลในทิศทางขาขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจโลก โดยผู้ประกอบการ SME อาจอาศัยแนวทางในการดำเนินธุรกิจดังนี้

3 แนวทางสำคัญ ทำธุรกิจให้รุ่ง

- ▶ ปรับระบบการจ้างงานให้ถูกกฎหมาย
- ▶ เพิ่มความเข้มข้นในการเลือกสัตว์น้ำ
- ▶ พัฒนาระบบตรวจสอบสายการผลิต

³ เป็นการนำเข้ากุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง HS 030617

⁴ ปี 2560 มีผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมประมงเท่ากับ 883 ราย ในจำนวนนี้เป็น SME ประมาณร้อยละ 88 ของผู้ประกอบการทั้งหมด

⁵ การแปรรูปสัตว์น้ำเบื้องต้น คือ การล้าง ซ้ำแช่และ แกะ ต้ม หรืออบ

⁶ การถนอมอาหารอย่างง่าย คือ การอบ ร่มควัน ไล่เกลือ ตอง ตากแห้งหรือทำให้เยือกแข็งโดยฉับพลัน

✔ **ปรับปรุงระบบการจ้างแรงงานให้เป็นไปตามกฎหมายและแนวปฏิบัติของหน่วยงานกำกับของไทยและโลก** ทั้งแรงงานไทยและต่างด้าว เช่น การขึ้นทะเบียนแรงงาน การกำหนดวันและชั่วโมงทำงานที่เหมาะสม การจ่ายค่าแรงและจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้แก่แรงงาน เป็นต้น รวมไปถึงหลีกเลี่ยงการจ้างแรงงานเด็กซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งที่ไทยได้รับการจับตาจากต่างประเทศ

ทั้งนี้ จากการเปิดให้นายจ้างนำแรงงานต่างด้าวมาขึ้นทะเบียนในช่วงมีนาคมที่ผ่านมา พบว่าแรงงานต่างด้าวมาแสดงตนเป็นจำนวนมาก⁷ ทำให้แรงงานบางส่วนยังไม่ได้รับการตรวจสอบตามเวลาที่กำหนด ทางกรจึงอนุโลมให้ลงทะเบียนออนไลน์และขยายเวลาดำเนินการถึง 30 มิถุนายน 2561 นี้ นอกจากนี้ มีแรงงานต่างด้าวส่วนหนึ่งไม่มาแสดงตน หากพบว่ามีกรจ้างงานแรงงานกลุ่มนี้ นายจ้างจะมีความผิดตามกฎหมายและแรงงานจะถูกผลักดันกลับประเทศต้นทาง

ดังนั้น ผู้ประกอบการที่อาศัยแรงงานต่างด้าวควรเร่งนำแรงงานต่างด้าวไปพิสูจน์สัญชาติและตรวจสุขภาพให้แล้วเสร็จตามกำหนดการ ส่วนผู้ประกอบการที่ต้องการจ้างแรงงานต่างด้าวอาจต้องเพิ่มความระมัดระวังในการสรรหาแรงงานเพื่อเป็นการป้องกันตนจากการละเมิดกฎหมาย

✔ **เพิ่มความเข้มข้นในการคัดเลือกสัตว์น้ำเข้าสู่กระบวนการผลิต** โดยการรับซื้อสัตว์น้ำจากเรือประมงที่ปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น หากผู้ประกอบการเป็นเจ้าของเรือประมงเองก็ควรดำเนินการตามหลักเกณฑ์ของทางการ เช่น การขึ้นทะเบียนเรือประมง การขอใบอนุญาตทำประมง เพื่อเป็นการยืนยันว่าผลิตภัณฑ์ของตนถูกต้องตามระเบียบ

อย่างไรก็ดี จากการพยายามปรับสมดุลเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสร้างหลักเกณฑ์ที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ทำให้จำนวนเรือประมงและผู้ประกอบการประมงลดลงทั้งสมัครใจและไม่สมัครใจจากเงื่อนไขทางกฎหมาย ผู้ประกอบการสามารถอาศัยมาตรการช่วยเหลือของทางการ เช่น เงินชดเชยค่ารับเปลี่ยนเครื่องมือ ค่าออกจากภาคประมง และซื้อเรือประมงคืน รวมถึงกองทุนพัฒนาเรือประมงและสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ เพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหายจากการปฏิรูปภาคประมง

✔ **พัฒนาระบบสอบทานตลอดสายการผลิต** ตั้งแต่การนำเข้าวัตถุดิบจนถึงมือผู้ผลิตลำดับถัดไป นอกจากจะเป็นการยกระดับกระบวนการผลิตและรักษาสถานะการเป็นหนึ่งในห่วงโซ่การผลิตของตนในอุตสาหกรรมแล้วยังเป็นกลไกที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคว่าเป็นสินค้าที่ปลอดภัยจากการกระทำผิดกฎหมายการทำประมง และสามารถตรวจสอบการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำได้

ทั้งนี้ บริษัทผลิตและส่งออกอาหารทะเลขนาดใหญ่ร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศกำลังพัฒนาระบบการบันทึกข้อมูลการจับสัตว์และกระบวนการผลิตแบบดิจิทัล (Digital Catch Documentation and Traceability: CDT) หากแล้วเสร็จ หน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการทั่วไปสามารถนำมาเป็นตัวอย่างในการวางระบบตรวจสอบย้อนกลับสำหรับหน่วยงานตนได้

อัปเดตเทรนด์ความรู้ธุรกิจไม่รู้จัก
ทุกที่ทุกเวลา ได้ที่

⁷ แรงงานต่างด้าวมาขึ้นทะเบียนประวัติภายใน 31 มีนาคม 2561 ตามกำหนดกรทั้งมาด้วยตนเองและลงทะเบียนออนไลน์ มีจำนวนเท่ากับ 1,379,252 คน